

શ્રી આર્યનૈતિક નાટક સમાજ.

“રા” માંડલીક.

નાટકનાં ગાયનો તથા ટુંકસાર.

વૈદ્ય ભગવાનલાલ ત્રીભુવને ડાપ્યું.

ટેકાણું સુખોદિની પ્રેસ, ૩૦૫, અમરજેટ હોટ, મુંબઈ.

દીપ્ત ૪ આના.

પ્રેમ અને મહોબતનો ખગીચો

આ દવાઓ ખાસ રાજા મહારાજ અને

પ્રીન્સોને માટે બતાવી છે.

એક કલાકમાં અજબ શક્તિ પેદા કરનારી બળ શુદ્ધિ યોદ્ધાશક્તિને તેજ કરી જાડુની માફક એકદમ ચમત્કાર બતાવનારી આ

(કીંગ ઓફ ટોનીક પીલ્સ)

કાયમની શક્તિ મેળવવી હોય અને જુવાનીનો પુર જોસ શક્તિનો પાવર લેવો હોય તો (કીંગ ઓફ ટોનીક પીલ્સ વારો) આઠ દિવસ અજમાયસ માટે રૂ. ૭૫)

(નાઇટ પીલ્સ.)

પ્રેમના વિલાસી જનો માટે જોગીયો ગમ જુવાનીનું અને પ્રેમરસની ખરી મજા લેવી હોય તો આ પીલ્સ એકવાર રૂ. ૧૦ જોડી ૫ ની કીમત રૂ. ૫) અથવા કલાકમાં નાઇટ પીલ્સને અજબ ચમત્કાર જોવો હોય તો એક જોડી વાપરી ખાતરી કરો.

પંદર મીનાદમાં પ્રોલેક્ટ્રાક પાવર લાવી અજબ શક્તી પેદા કરનાર.

શક્તિ સંજીવન તેલ છે.

એકદમ કોવતનો પુર જોસ પાવર લાવનાર અને શક્તિને સંજીવન કરનાર આ તેલ છે.

શરીરની નબળી પડેલી નસોને જાડી અને લાંબી કરી કાતનો પુર જોસ પેદા કરે છે. પક્ષવાત, લકવો સુન મારેલી નસો માટે અકસીર આ ચમત્કારીક તેલ છે કી. તોલા ૫ ના રૂ. ૨૧૦) છે.

જવાબ માટે રૂપિયા બે આવે જવાબ મોકલવામાં આવશે દરેક જાણવા માગના હો તો રૂ. ૨ મોકલો તો અમરી દવા-ઓનું કેટલોગ મોકલી આપીશું.

દુબલ મેડીકલ હોલ. ૩૨, ચનારોડ, મુંબઈ ૪

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

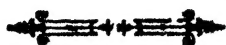
અનુક્રમાંક ૮૨૦૮ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ ૨૧' આંડાલિફ

વિષય ૮ - ૨ - ૪

॥ ॐ ॥

શ્રી આર્ય નૈતિક નાટક સમાજ.

“રા” માંડલીક.

નાટકનો ટુંક સાર તથા ગાયનો.

લેખક—મણીલાલ ત્રિભોવન ત્રિવેદી.

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર,

નકુભાઈ કાલુભાઈ શાહ.

માલેક—“શ્રી આર્ય નૈતિક નાટક સમાજ.”

તારદેવ બાલીવાસા આંડ થીએટર મુંબઈ.

વિક્રમ સંવત ૧૯૭૫

ઈ. સ. ૧૯૧૯.

આવૃત્તિ ૩ જી

પ્રત ૧૦૦૦૦

કીંમત રૂ. ૦-૪-૦

ગુજરાત વિધાપીઠ ગ્રંથાલય
ગુજરાતી સાંપ્રદાયિક-સંગ્રહ

૧૨૦૮

આ નાટક બાળતના દરેક હક સને ૧૮૬૭ ના ૨૫ મા ઝોન્ટ
મુજબ માલેકે પોતાને સ્વાધીન રાખ્યા છે માટે કાસ્ટ
છાપવું, છપાવવું, વેચવું, વેચાવવું તથા
બજવવું કે બજવાવવું નહીં.

કેમ બા ! તમેને નાટકનો ચોક્કસ ઘણોજ લાગ્યો છે ?
વારૂ ! કાંઈ નહીં આવજો. ખેલ મુખે જુઓ અને ગાન
લાજમાં ચકચુર બનો.

કાલનો ભર્યો નથી ખાઈપીઈને મળ કરી લીધો નહીં તો
ચોરતો રહી જશે.

અને તેથીજ તમેને લાવવાની જરૂર છે કે રોયલ સ્વીટ-
સેલુન જે.

આજ જમાનાના અતુલની કમરૂદીન ઇબ્રાહીમખા
માલીકી હોલ ચાલે છે ત્યાં તમે જરૂર પધારજો. નાટકની દૃશ્યમાં
દેસી મીઠાઈની મજાક જુલશે નહિ. અમારે ત્યાં એન્જલના
હાલવા એકજ અવાજે મુંબઈમાં વખણાયેલા છે.

અને અમારા હાલવાના બોક્સની અમારી નવી પેટન્ટ છે.

રોયલ ફ્રેન્ચ સ્વીટમીટ સેલુન.

પ્રોપ્રાયટર:—કમરૂદીન ઇબ્રાહીમખા.

દેશાણ:—કાંઈક મારકીટની સાથે મુંબઈ.

ટ્રીફલ નં. ૨૮૭૬.

“રા” માંડલીક, નાટકમાં આવતા મુખ્ય પાત્રો.

પુરુષ પાત્રો.

સ ” માંડલીક—જુનાગઢનો (સૌરાષ્ટ્ર) છેલ્લો રજપૂત રાજા.

મહમુદશાહ—(બેગડો) ગુજરાતનો સુલ્તાન.

એભલ-વાળો—વાળાક પ્રદેશનો ઠાકોર.

નાગાજી—દેવી નાગબાઈનો પુત્ર અને સતી મીચુલનો ભરથાર.

અંપક—એભલવાળાનો કુમાર ને કેતકીનો ધણી.

મુસ્તફાખાં—મહમુદશાહનો મુખ્ય સીપૈહસાલાર ને પાછળથી જુનાગઢનો સૂબો.

કાંચડાલ દાલ—વીરપરનો ઠાકોર ને (ખાનપુર નવાખનો ખંડીઓ.

દિવાન—કાંચડાલનો કારભારી.

માંડલુ—રા ” માંડલીકનો નીચ ખુશામતી સલાહકાર પાછળથી ખાનપુરનો બનાવરી નવાખ.

સ્ત્રી પાત્રો.

નાગલ—દેવી મનાતી પવિત્ર ચારણીયણી, ને નાગાજીની માતા.

મીચુલ—નાગાજીની સતી સ્ત્રી.

વીરમતી—રા ” માંડલીકની અડમ. ટેકવાલી વિરાંગના મહાસાહુ.

જજતઆરા—મહમુદશાહ બેગડાની બેગમ.

કેતકી—એભલવાળાના આશ્રયે હજીરેલી તેના સાળાની છોકરી પાછળથી કુમાર અંપકની પાતન.

તેજબા—કાંચડાલનાં કુંવરી

માંધી—માંડલુની અવળચંડી સ્ત્રી.

એ સિવાય સરદારો, ચારણો, દાસીઓ—વિગેરે વિગેરે.

સ્થળ—સૌરાષ્ટ્ર (ઠાળીયાવાડ) અને ગુજરાત.

પ્રસ્તાવના.

પૂર્વ વૃતાંત.

ધતિહાસમાં પ્રસિદ્ધી પામેલ પવિત્ર ગિરનારથી બાગ્યેજ કોઇ અજાણ હશે આ નાટકનું સ્થળ તેજ પવિત્ર ગિરનારની તળેટીમાં આવેલ સમસ્ત સૌરાષ્ટ્રનું પાટનગર જુનાગઢ (જુહુદુર્ગ) છે.

રાખેંગારની પાંચમી પેઢીએ હિત્તમ થએલો ખેંગાર પાંચમાનો પુત્ર આ નાટ્ય પ્રયોગનો નાયક રા' માંડલીક પ્રથમાવસ્થામાં સજ્જાન ધર્મનિષ્ઠ ઉદારચિત્ત સદ્વર્તનશીલ અને પ્રજાપ્રિય નૃપાલ હતો તેને માટે એવી દંતકથા છે કે તેને હમેશાં પ્રભાતમાં પવિત્ર કાશીપુરીથી મંગાજળ મંગાવી પ્રભાત સ્નાન કરવાનો નિત્ય નિયમ હતો પણ જે દુઢૈંવે બળ્લરાજ જેવાની પણ દાનવીરતા ખંડીત કરી વામન ચરણે નમાવ્યો હતો તેવાજ કોઇ દુઢૈંવે મંગાજળ લાવનારની જુદીમાં વિભ્રમ હિત્તમ કરી જુનાગઢના પાદરમાં એક કુવો કે જે હાલ પણ કમતીઆના નામે ઝોળખાય છે લેના જળથી રા'ને સ્નાન કરાવ્યું અને જેમ મંથરાના પ્રતાપે શ્રી રામચંદ્રજીને વનવાસી થવું પડ્યું હતું. તેમ મંગાજળ લાવનાર ના દોષે સૌરાષ્ટ્રના ગૌરવશાળી ધતિહાસમાં ચીરકાળને માટે કલંકિત નામ મુકી જવું પડ્યું.

લોકવાયકા એમ કહે છે કે જુનાગઢની પડોશમાં પરમ દેવી ભક્ત મનાતી જગદંબા સ્વરૂપ ચારિણીયાણી નામલખાઇનો નેહ

હતો અને તે નામલખાઈની સત્તા રા' માંડલીક કરતાં પણ વિશેષ હતી કારણ કે દેવી તેજ આગળ માનુષી તેજ કુદરતી રીતે ઝાંખુ પડે એ સ્વાભાવિક છે. તે નામલખાઈના દિકરા નાગાજી ન અથવા (નાગાજી) ની ભાવણવતી પદ્મીણી સ્વરૂપ સતી સ્ત્રી નામે મીચુલ દેવી હતી.

રા' માંડલીકને ખાનગી સલાહકાર માંડણુ નામે એક હજમ હતો તે એકે વખત રા' ને આશ્ચર્ય પમાડવા મીચુલના નખ હિતારી લાવ્યો હીરાકણી સમાન ચળકતા નખોએ રા' ના મનમાં મીચુલનું સર્વાંગ સૌંદર્ય નીહાળવાની ભાવના ઉત્પન્ન કરી માંડણુ તેને ચકાવ્યો તેના ભાગ્યખે તેને પ્રેરણા કરી જેથી રાજા મોહમાં પડ્યો. અને એજ ભાવનાએ રાજાને ઉન્નતિના શીખરેથી અખડાવી અધોગતીમાં નાંખ્યો. પાપ વાસનાને વસ થએલો કુમ-તીથી ઘેરાએલો કાળખળથી પ્રેરાએલો રાજા આખરે મીચુલના મોહમાં અંનલ કુળ કીર્તિનો નાશ કરી અંતે પોતાની પાપ-વાસનાનો પોતેજ ભોગ થયો અને રા' માંડલીક પોતાના તેજ-નીચ ખુશામતી ખાનગી સલાહકાર માંડણુ હજમને બધે છડી સ્વારીએ ચારણી દેવીના મંદીરે સતી મીચુલનું સૌંદર્ય નીહાળવા શીકારને બહાને આવ્યો છે ત્યાંથી આ નાટકની શરૂઆત થાય છે.

શ્રીગણેશાય નમઃ

“રા” માંડલીક નાટકની ટુંક પ્રવેશવાર હકીકત.

મંજળાચરણ.

વસ્તુ સુચન.

અંક ૧ લો.

પ્રવેશ ૧ લો. સ્થળ ચારણીદેવીનું મંદીર.

સૌરાષ્ટ્રમાં દેવી સ્વરૂપ મનાતી ચારણીયાણી નાંખ્યાધની પુત્રવધુ મીચુલદેવીનું સાહેલીઓ સાથે દેવી પુજન કરવા આવવું તેના દેવી સૌંદર્ય પર મોહિત થયેલ જુનાગઢના રા' માંડલીકે પોતાના ખાનગી કારખાસે માંડણ હજમ તથા દરબારી રીસાણા સાથે મીચુલને નીરખવા આવવું સતિ નાગબાધએ પુત્રવધુ મીચુલસાથે રા'ને વધાવવા આવવું અને મીચુલને રા'ને તિલક કરવા આજ્ઞા કરવી પણ જો તિલક કરશે તો ધર્મની ખુદેન ગણાશે એવી ખાંતિથી માંડલીકે આગે હીજામાં કરવા માંડ્યું. મીચુલે મનરાધ સામ્રાજ્યને કહેવું કે, આઠ રા'તો ફરે છે નાગબાધએ રાજનો કપડો હેતુ સમજી જવાખ આપવો કે એ રા' નથી ફરતો પણ રા'નો હી ફરે છે બાદ રા'એ જવાખ આપવો.

“ હા મારો હીજ ફરે છે ”

“ સફળ થાશે જીંદગી, આ મુંદરી સંયોગથી.

ભલે મારો દિવસ ફરતો, વિષાતાના યોગથી ”

નાગખાઇએ અનિષ્ટાત્મક અનિષ્ટ ન થાય એવા હેતુથી રાત્રે
ધણો વિનવ્યો, સમજાવ્યો, પણ બધું પથરપર પાણી મીઠુ
રહેલાઇથી નહીં મળ્યું તો આખરે બળાતકારે પણ હરી જવાની
ધમકી આપવી આખરે નાગખાઇએ સહનશીલતાની હદ આવતાં
જુનાગઢના ક્ષત્રિય કુલજૌરવપર ધોર નિશા પ્રસરાવનાર શાપા-
શરો હચાર્યા કે,

“ જઠ જુનાની પોળ, હામો કુંડ દેખીશ નહિ

રતન પડશે રાજ, મું સંભાર્યે માંડલીક ”

“ હરવાળે હરવાન, રાત્રા ઠોઠ : એ નહિ

પહેરીગીર પઠાણ, ગહમુદ શાહના માંડલીક ”

“ બૂલ્યો રાજા ભીંત, નાગલને નમ્યો નહિ

મંદીર ઠેકાણે મસ્જીદ મુંસભાર્યે માંડલીક ”

ત્રાપ આપી અંગમાંથી અગ્નિ પ્રગટાવી નાગખાઇએ જ્યો-
તિમાં સમાવું, માંડલીકે મીઠુભને પકડવા જવું અચાનક તુળ-
જાપુર અથવા (તળામ)ના ઠાકાર એમલવાળાએ આવી મીઠુ-
ભને છોડાવી પોતાના આશ્રયે લઇ જવી.

(ટેપ્સો.)

પ્રવેશ ૨ જો.—જાનના ખાનગી કારભારી માંડણ હમ-
મનું ઘર.

જીવાનીમાં દીવાની બનેલી ખુશામતથી કારભારી બનેલા હમમ માંડણીની અટક ચાળી સી મોંઘીએ સ્વામી તરફથી હૈયા હોળીની બળતરા કરતાં દેખાવું માંડણે કારભારીનો હોદ્દો મળવાથી પુલાતા આવવું ધણી ધણીયાણીની તકરાર આડે લાકડે આડોવેર એ ન્યાય વાપરી માંડણે મોંઘીને રીઝાવવી.

પ્રવેશ ૩ જે—ગુજરાતના રાજનગર અહમદાવાદમાં સુલતાન મહમુદશાહનો શાહી બગીચો.

યૌવન વસંતની ખીલતી કળી બગીચાના ગુલોને પથુ પોતાની સૌંદર્ય પ્રમાણી ઝાંખી કરતી અમદાવાદના શાહ સુલતાન મહમુદ બેગડાની બેગમ જહનનતઆરાનું રાત્રી કીડાઅથે ઉપવનમાં સાહેલીએ સાથે આવવું મીઠી મામીક શુંગાર ચેષ્ટા છુપાઇને જોનાર શાહને પુલખંધનથી બંદીવાન કરવાની શીક્ષા કરવી, વિલાની અતિશયતાથી થાકી શાહનું બગીચામાં નિદ્રાધીન થવું નિદ્રામાં તેને જુનાગઢનું ગૌરવ ગીરનારનું સૌંદર્ય વિગેરે મયખી સ્થાનોનું દેખાવું અને તેમાં તેને પાક પરવરદીગાર જુનાગઢ પર હલ્લો કરવા ફરમાવે છે એવું સૂચન થવું. શાહે મમરાઇ બગી ઉઠવું. બેમને-શાહને અશાન્તિભર્યા વિચારો છોડવા વિનવવું પરંતુ જુનાગઢ પર મુસલમાની ઝુંડો ફરવાનું નિર્માણ હોઇ બાગ્યદેવીનું તાજ અને તલવારસહીત મહમુદશાહને રસન થવું. (ટુલ્સી)

(“ એકની સત્તા ખીજને આપી ઉદય અને અસ્તની સમાનતા દેખાડનાર દૈવી કળા કેટલી અકળ છે. કે જે દીવસે નાગ્ય આઇએ રા ’ માંડલીકને આપ આપ્યો તેજ રાત્રે મહમુદે જીવન

ગઢપર ઇસ્લામી જુડો ફરકતો સ્વપ્નનાં જોયો આર્યાવર્તની સતી-
ઓનાં શબ્દમાં થું રહસ્ય છે તે વાચકો તમેજ સમજી લેશો”)

પ્રવેશ ૪ થો—કારભારી માંડણુ હજમનું ઘર.

માંડણુની સ્ત્રી મોંઘીનું તેની ન્યાતવાળીઓ સાથે આવવું
ન્યાતવાળીઓએ મોંઘીને બનાવવી. પાછળથી માંડણુનું લડાઇમાંથી
છુપાવા ધરમાં આવવું પરંતુ માંડણુની ઈચ્છા ઉપરાંત મોંઘીએ
તેને લસ્કરી તાલીમ આપી લડવા મોકલવો અવગચાંડી સ્ત્રીનાં
સ્વભાવનો આશ્ચર્યજનક ચિતાર.

પ્રવેશ ૫ મો—લડાઇનું મેદાન.

એક વખતનો વિરકેશરી મળ્યાતો સમરાંગણમાં કેસરી સમાન
મરજતો અડગ વિજેતા નરવિર રા' માંડલીક આજે સતીના
આપના પ્રભાવે હતાશ નીરવીય અને બીર મધ પોતાનો જીવ
બચાવવાની લાલસાથી કીલ્લામાં બરાવા પોતાના સાથી માંડણુ
સાથે લડાઇનું મેદાન છોડી નાસી આવે છે, દરવાનને
દરવાજો ખોલી અંદર લેવા રા' નું ફરમાન, પરંતુ લડાઇનું
મેદાન છોડી આવનાર રાજા હવે હુકમ કરવા લાયક
નથી તેવાં મેણાં મારતી પોતાની સાહેલીઓ સાથે કેસરીબા
કરવા નીકળેલી બહાદુર રાણી વિરમતી કીલ્લામાં દાખલ
થતા રાજાને અટકાવે છે. રા' તથા રાણીની રક્તક પિરરમણીની
અડમતી રા' માંડલીકની બીરતા છેવટે તલવાર ફેંકી
રા'નું નાશી જવું બાદશાહના સીપેહસાહર મુસ્તફાખાનનું
આવવું રાણીની વિરતા છેવટે મુસ્તફાખાનને હાથે રાણીનું

દગાથી કેદ થવું સુસ્તાન મહમ્મુદનું આવવું અને આતી બહા-
દુર રમણી કેદને યોગ્ય નથી પણ માનને યોગ્ય છે એમ કહી
છુટી કરવાનું ફરમાન નાસી છુટેલા 'રા' માંડલીક તથા માંડલુનું
મુસલમાન સીપાઇઓને હાથે કેદ પકડાવું.

(ટબ્લો.)

અંક બીજો.

પ્રવેશ ૧ લો—જુનામઢમાં સુસ્તાન મહમ્મુદનો શાહી દરબાર.
બાખ્ખોના પાલનહાર હજારોને જમીન જાગીરોની નવાજેશ
કરનાર સોરઠના ક્ષાત્રવિર ર" માંડલીકનું ગુજરાતના ન્યાયી
સુસ્તાનની સમક્ષ બંદીવાનની દક્ષામાં આવવું નામખાતના પુત્ર
અને મીચુલના સ્વામી નાગાજીજીને તેની માતાના નિરર્થક આત્મ
બક્ષીદાન માટે ઇન્સાફની રાહ જુનનો બદલો ખુનથી લેવા શાહી
ફરમાન નાગાજીજીની ઉદારતા અને ખુન માટે આપેલી તલવાર
'રા' ના ચરણમાં મુકી પોતાના અમદાતા માટે તે ન્યાયી સુલ્તાન
પાસે ક્ષમાની યાચના કરવી મહમ્મુદશાહનું ખુશી થવું બાદ
રા' માંડલીક કે જેની બહાદુર રાણીને પોતે (સુલ્તાનને) ધર્મની
બહેન માનેલ છે તેના માનની ખાતર રા'ને મારી આપવી, અને
જુનામઢના સુઆતરીક પોતાના સીપેહસાહાર મુસ્તફાખાનને નિમવો.

પ્રવેશ બીજો—રા' માંડલીકનું અંતઃપુર.

સમયની પ્રબળતાના વિચારોમાં શોક નિમગ્ન બનેલી મહા-
રાણી પોતાના સ્વામી તથા માંડલુને સુઆ મુસ્તફાખાન સાથે

કાંઈક ખાનગી મસલત કરતા જનનાખાનામાં આવતા જોઈ
ચમકે છે ને છુપાઈને સાંભળે છે માંડણુ અને માંડલીક રાજ્ય-
લોભી ભોળા મુસ્તફાખાનને ઉંધું ચતું સમજાવી પોતાને આપેલી
સત્તાની ખુશાલી માટે મીજલસ ભરી તે મીજલસમાં સુલ્તાન
મહમ્મુદને દારૂના ગ્લાસમાં અગર શરબતમાં ઝેર આપી નિરં-
કુશ સત્તા ભોગવવાનો દુષ્ટ સંકેત રચે છે. પોતે સુલ્તાન બન-
વાની લાલચે મુસ્તફાખાન ભોળવાય છે અને તેમ કરવાનો નિશ્ચય
કરે છે. ખાદ કરાર દસ્તાવેજ લખાવી પોતાના કામપર માંડણુ
સાથે જાય છે. છુપાઈને સાંભળતી રાણી પ્રગટ થઈ શાહે કરેલા
ઉપદાર સામે બરાતા અયોગ્ય પગલાં માટે શીટકાર વર્ષાવે છે. પણ
મતી બ્રહ્મ થયેલો માંડલીક રાણીને તુચ્છકારી સખ્ત ચોડીમાં રાણીને
કેદ રાખવાનું કહી પોતાના પ્રારબ્ધને આધીન થવા ચાલ્યો જાય છે.

પ્રવેશ ૩ જો—છાવણી.

નાચ ગાન થયા ખાદ મુસ્તફાખાન શાહને શરાબનો જમ
પીવા ધરે છે. પણ પાક દીલ શાહ શરાબને મજદુમે પીલાદ
હરામ માનેલો છે. એથી શરાબ પીવા ખુલ્લો ઇન્કાર
કરે છે. કરેલો પ્રપંચ નિષ્ફળ ન જાય માટે મુસ્તફાખાન શરાબને
બદલે શરબત આપે છે માંડણના કરેલા ગોટાળાથી ઝેરવાળો
જમ મુસ્તફાખાન પી જાય છે અને પાક પરવરદીગારની મહે-
રથી મહમ્મુદશાહ બચી જાય છે, અને ખાડો ખોદે તે પડે
તે ન્યાયે પોતાના પ્રપંચનો ભોગ મુસ્તફાખા પોતેજ થઈ
મડે છે માંડણનું હકીમ બોલાવવા નિમીત્તે બામી છુટવું અંતીમ

કાળે શાહની માશી ચાહી 'રા' માંડલીકે કરી આપેલા દસ્તાવેજને શાહના કદમમાં રજુ કરી પોતાના પાપપુન્યનો ઇન્સાફ મેળવવા પ્રભુના દરબારમાં મુસ્તફાખાનનું જવું દસ્તાવેજથી 'રા' માંડલી-કનું પાપ પ્રકાશમાં આવતાં "શઠં પ્રતિ શાઠયં કુર્યાત્" એ સૂત્રને અનુસરી શાહનું 'રા' માંડલીકને શીક્ષા આપવા જવું.

પ્રવેશ ૪ થો—ધર્મશાળા

મીજલસમાંથી નાસી છુટેલો માંડણ અને તેની સ્ત્રી મોબી મુશીબતનો વિચાર કરતાં કોષ ધંધો કરવાની વાતો કરે છે. મદ-તનું ખાધ હરામ હાડકાં યષ્ટ મયેલા હોવાથી બન્ને નાટક કંપનીનો સોખીન ધંધો સ્વીકારવાનું પસંદ કરે છે નાટકના માલીક થાસે પરીક્ષા આપવા એક પાઠ ગોખે છે પાઠની કલમમાં કોણ કહે છે કે હું ખાનપુરનો નવાબ છુપા સ્ત્રીબાસમાં આ ધર્મશા-ળામાં નથી, ઉતર્યો એવું મોટેથી ગોખે છે ઉપરના વાક્યો સાં-ભળી વિરપુર (કે જ્યાંની આ ધર્મશાળા છે)ના ઠાકોર કાંચડા દાજનો મોઢીદાર ચમકે છે અને ઠાકોર ખાનપુર નવાબનો ખંદીયો હોવાથી પોતાના નવાબસાહેબ પધાર્યા છે એવી વધાઈ આપી કાંચડાદાજને રીસાલાસાથે બોલાવી લાવે છે અને માંડણને આચ્છા નવાબ ઠરાવી દરબારમદમાં લઈ જાય છે અંદીથી મંબીર ગોટાળો શરૂ થાય છે.

પ્રવેશ ૫ થો—તુળબપુર (તળાબ) એભલવાળાની રાજવાડી.

વસંતને વધાઈ દેવા આવેલી એભલવાળાની પુત્રવધુ કેતકી અને સાહેલીઓની નમં શૃંગાર ચેષ્ટા, વાળાપુત્ર ચંપકનું આમ-

મન. બાલ પ્રેમીઓની પ્રેમક્રીડા, ગાળાને ત્યાં લાંબા સમયથી મહેમાન તરીકે રહેલી મીચુલ દેવીનું અચાનક ત્યાં આગમન. તેને હરી જવાનો લાગ શોષતાં માંડલીકના સરદારોએ આવી તેને હરણ કરવાની ધમકી આપવી ચંપકકુમાર અને સરદારોની ઝપાઝપી બાલકુમારનું ધાયલ થવું અને મીચુલનું હરણ.

પ્રવેશ ૬ ઠા--વિરપુરમાં કાથડછાછાના દરબારગઢનો એક ભાગ.

પોતાપર આશક પડી હડકાયા થયેલ દાછના કંટાળાથી કંટાળેલી મોંધી (બનાવટી ભેગમ) નું આવવું બાદ દાછનું આવવું પ્રેમની માગણી મોંધીનો પણ બનાવટી ભેગમમાંથી રાજ રાણી થવાનો વિચાર પરસ્પર કબુલાત માંડણું આવવું દાછએ પોતાની પુત્રીનું વેવિશાળ માંડણુ (બનાવટી નવાબ) સાથે કરવાની માગણી કરી પોતાનું આવવાનું કારણ ફેરવવું. હુચ્ચો માંડણુ જે પ્રેમલીલા જોષ ચુક્યો છે તે પણ આંખ આડા કાન કરી સમયને માન આપી સગપણ કબુલ રાખે છે.

પ્રવેશ ૭ મો—ગીરનારની ગુફામાં સંકેત કથાન.

પોતાની પાપવાસનામાં વારેવારે આડી આવતી પવિત્ર ભગવતી મહારાણીનું કાસલ કાઢવા માંડલીકે તેને ગીરનારની ગુફામાં કેદ કરી છે ત્યાં તેનો વધ કરવા રાજઆગ્રાને લઈ સરદારનું આવવું રાણીની ભગ્યતા જોતાંજ તેના પ્રત્યે સરદારની પુન્ય બુદ્ધિ થાય છે. અને હથીયાર તેના ચરણમાં મુકી દે છે. હુપાઇને જોષ રહેલો માંડલીક સરદારપર ઉરકરાઇને તેનું

પુન કરે છે રાજનું કરપીણ કૃત્ય જોઈ રાણી કરણ અવાજથી
 આવા પાપી કૃત્યોથી ગીરનારના પત્થરો પણ ત્રાહી ત્રાહી પુકારે
 છે એમ કહી આવા પાપી કૃત્યો ન કરવાનો ઉપદેશ કરે છે
 રા' માંડલીકનું ગુસ્સે થવું અને રાણીનું પુન કરવા તથ્યાર
 થવું તે વખતે હરણ કરી લાવેલ મીણુલને સરદાર લાવે છે.
 રાજ મીણુલના દેખતાં રાણીનું પુન કરવા જાય છે મીણુલ
 તેને વારે છે. રાજ રાણીનો જીવ બચાવવા માગતી હોતો તારો
 પ્રેમ આપ એમ મીણુલ પાસે માગણી કરે છે. મીણુલ તેને
 સાચા હૃદયના પ્યારથી ધર્મનો ભાવ કહી બોલાવે છે. આથી
 કામવાસનાથી બળતો રાજ વધુ ચીકાઈ રાણીનું પુન કરે છે
 અને મીણુલને પટરાણી થવાની લાલચ બતાવે છે પણ મીણુલ
 એકની બે થતી નથી આખરે મીણુલને પણ ગુફામાં આગ
 લગાવી ગુંગળાવી રીખી રીખીને મારવાનું ફરમાન કરે છે પણ
 નિરાધારનો આધાર કીરતાર, ગુજરાતના શાહને ગયખી ફરીસ્તાન
 આકારમાં ત્યાં મોકલે છે. મહમુદશાહ અને મીણુલના સ્વામી
 નાગાજીણને જોઈ માંડલીક ગમરાય છે મરણીઓ થઈ સુલ્તાન સાથે
 લડે છે આખરે કેદ થવાની બીકથી હારખાઈ નદીમાં કુદકા મારે છે.

(ટૂંકી.)

અંક ૩ જો.

પ્રવેશ ૧ હો--તુળજપુર (તળાજ)ની ભાજોળમાં
 નદીનો કીનારો.

નદીને કીનારે પાણી ભરવા આવેલી કન્યાઓ રા' માંડલીક
 અને એમલરાણા બન્નેમાં શું ગુણ દોષ છે તે વિષે ચર્ચા કરતી

હજી છે ત્યાં પાસા હંધા વળવાથી દીવાની હલત બોગવતો
 માંડલીક હાથમાં ઝુલાવતો છોડ લઈ પોતે દુઃખી હોવા છતાં ઝુલાવ
 હજી ઝુલાવી કેમ છે એ માટે કપકો દેતો આવે છે. તેને
 જોઈ કન્યાઓ ગભરાઈ મીચીલને ચેતાવા ચાલી જાય છે. માંડલી-
 કને નામલ તથા રાણીના ચીત્રોનું દેખાવું તે જોઈ ગુસ્સાના
 આવેશમાં પથરો સાથે માથું કુટે છે તેને લોહી લુહાણ જોઈ
 મીચીલ પૂર્વનું વૈર બૂલી દયાની દેવી બની પોતાનો એક વખ-
 તનો અનુદાતા માની તેને ખોળામાં લઈ લે છે. અચાનક નાગા-
 જીવ પ્રવેશ કરે છે મીચીલને માંડલીકનું માથું ખોળામાં લઈ
 સારવાર કરતી જોઈ વહેમી યાય છે. મીચીલ એની દક્ષાપર
 મનસ્વી તર્ક વિતર્ક કરે છે જેથી નાગાજીવ વધુ વહેમી બને છે
 આખરે મીચીલ બહારથી સતીત્વનો ડોળ કરી અંદરથી માંડ-
 લીકને ચઢાય છે એમ કહી તેને શીટકાર આપી સ્ત્રી જાતની
 નિંદા કરે છે. મીચીલ બહાવરી બની પ્રાણેશને વિનવે છે
 વિનવણી નહીં માનતાં નાગાજીવ તેની કસોટી કરવા ચઢાય છે
 આખરે મીચીલ હારીને બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, મહેશ્વર, સૂર્ય અને ચંદ્રની
 સાક્ષી રાખી સોગન ખાય છે કે હું બ્રહ્મ હોઉં તો મારો દેહ,
 વમર અગ્નિએ બળજો, નહિ તો જુદું બોલનારના ગાત્ર ગળજો.
 બોલતાં થું બોલાઈ ગયું સ્વામીને શાપ લાગ્યો. મીચીલના
 મ્હોંમાંથી શબ્દો નીકળતાં જ નાગાજીવનો દેહ ગળી ગયો.
 પતિનું અનિષ્ટ નહિ જોવા ઇચ્છતી સતી બળવા
 તત્પર થઈ ત્યાં અંતરીક્ષથી દેવી વાણીએ કહ્યું કે

“ સાહસકાં પુત્રી કરે સજીવન કરવા પ્રાણ
વાળા કુળને ચરણ જા, કરશે પ્રણ કલ્યાણ ”

ઝોટલે એભલવાળાનો પુત્ર ચંપક બત્રીસ લક્ષણો હતો અને
બત્રીસ લક્ષણો માણસના રૂધીરનું સીંચન કરવામાં આવે તો
સજીવન થાય એવો દેવી સંકેત હતો. હરી હરી ધર્મ સંકટ
હતાં પણ કંચર ઇચ્છાને માન આપી મીથુનદેવી વાળાને
ચરણે ચાલી.

પ્રવેશ ૨ જે કાંચડાળના દરબારમઢમાં મેંધીનો એકાંતવાસ.

નવાનજોદી મેંધીના રૂપ સાગરમાં ઝોકા ખાતાં કાંચડાળાજી
અજ્ઞાને ઠપકા દેતો પ્રવેશ કરે છે મેંધી તેને બનાવે છે દાંજની
તથા મેંધીની ઇશ્કબાળથી ચીડાઈ મેંધીનું નાક કાપવા ઇચ્છતો
માંડણુ હરો ધસતો આવે છે. કાંચડાળ માંડણુની બીકે બાયડી
બની જાય છે મેંધી અંદર ચાલી જાય છે. માંડણુ કાંચડાળને
મેંધી સમજી નાક કાપવા જાય છે. કાંચડાળ મભરાય છે. અચા-
નક માંડણુની ભવિષ્યની ઘેરી ઝોટલે ‘કાંચડાળની કુંવરી તોફાન
સંભળી ત્યાં આવે છે. ભવિષ્યના ભરથારને કસાઈના અવતારમાં
જોઈ મભરાઈ દીવાનને બાપુને તેડવા મોકલે છે. બાપુ ન જડ-
વાથી દીવાન ત્રિલે મોઢે પાછો આવે છે. દાંજથી હવે રહેવાતું
નથી ઝોટલે દીવાનને ખરી સ્થિતિ જણાવી દે છે માંડણુ મેંધીને
વળી દિવાન સાથે ખાનગી કરતી જોઈ મગજ તદ્દન ગુમાવે છે
અને બસ તેંતો હૃદ કરી મેંધી એમ મોટથી બોલે છે મેંધી

પોતાનું નામ સાંભળી બહાર આવે છે જોરાવો ખુલ્લો થઈ જાય છે.

પ્રવેશ ૩ જો—એલલવાળાને ત્યાં રચવામાં આવેલો લગ્ન મંડપ.

એલલવાળાને આંગણે ઉછરેલભર્યાં દંપતી પરણી રહ્યાં છે તેનો આનંદ છવાયેલો છે. ત્યાં સતી મીચુલ પોતાના ભરથારના મહેલા દેહને કરંડીયામાં લઈ આવી પહોંચે છે. એલલવાળો તેને નિસ્તેજ જોઈ મમ્મરાયજે. વસ્તુ સ્થિતિ એમ છે કે મીચુલે એક વખત એલલવાળાને સંકટમાંથી બચાવી પ્રાણદાન દીધું હતું અને તે ઉપકારના બદલામાં વાળાએ મીચુલ માટે તો પોતાનો જીવ પણ આપવા વચન આપ્યું હતું આખરે એ પ્રસંગ આવી ભાગ્યે પણ મીચુલની કહેતાં જીવ ઉપડતી નથી નવીન પરણતાં દંપતીના હૃદયમાં તેની મામણી સાંભળતાં શો વિચાર થશે એ વિચાર તેને કંપાવે છે વાળો વધુ સંકાશીલ બને છે આખરે કરંડીયામાં રહેલું સ્વામીનું શરીર બતાવી હું અભાગણીનાજ પાપનું આ પરીણામ છે એમ મીચુલ જણાવે છે વરધોડીયા પોતાનું પગે લાગવા આવે છે ફોષખાને અચાનક આવેલા જોઈ હપધેલો બનેશો કુમાર ફોષખાને નમન કરી આશિર્વાદ માગે છે જીવન હરવા આવેશી મીચુલના હૃદયમાં ઉછરેલભર્યાં દંપતીને જોઈ વળાધાત થાય છે પાછી ચાંચી જવા તૈયાર થાય છે વાળો તેને આગ્રહ કરે છે તેના સંકટ નિવારણ માટે પોતાનું સર્વસ્વ આપવા કહે છે આખરે વાળાનો તથા તેના કુમારના અત્યામક જોઈ

“શાપ કેડું નિવારણ તારા વિના ના કાઢી
શાપ છે ટળનાર તારા પુત્ર કેરા લોહીથી.”

“કેવો વિપરિત પ્રસંગ.”

“મીઠળ છુટયું ના હાથથી પીઠી ભરેલું; અંત છે
આશા ભરેલા પુત્રનો સહુ હૃદયમાં ઉછરેલ છે
તોરણ હજી છે ખારણે ચોરી હજી બાંધેલ છે
લગ્નને સ્થળ કલ્યાણનું શું વિધીનો ભેલ છે.”

પીતાની ગભરામણી જોઈ કુમાર પોતાનું શીશુ આવેલા અતિથી
માટે પીતૃ ચરણે ધરે છે. વાળો તેના શીશુપર તબવાર ફેરવવા
જાય છે મીચુલના મોંમાંથી આશ્ચર્યના ઉદ્ગાર નીકળે છે કે—

“ઝાલો ઝાલણુ હાર ઝેબાળામાં કયો ભલો.

શીરનો સોંપણુ હાર કે વાઢણુ હાર વખાણીએ.”

વીર એબલવાળો વાળા કુળના ટેકપર પુત્રનું બળીદાન દઈ તેના
આશાભર્યા લોહીથી મીચુલના સ્વામીનું સરીર સીંચે છે, નાગાજી
સજીવન થાય છે. પુત્રના વધથી બેદાયલા હૃદયે વાળો આત્મઘાત
કરવા જાય છે. મીચુલના સતીત્વપર અને એબલની ટેકપર પ્રસન્ન
થઈ સાક્ષાત જગદંબા પ્રગટ થઈ તેના પુત્રને સજીવન કરે છે.

પ્રવેશ ૪ થો—કાચડદાહનો દરબારમઢ.

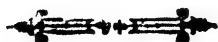
શુદ્ધિનો ઉપયોગ કરવાથી તથા નવાખની તસ્ખીર કાંચડદાહ
દાહ પાસે હોવાથી માંડણુબાઈની નવાખીનું ટકુ બેસી જાય છે
અને ગોટાળા પ્રકરણ ખુલ્લું થાય છે કાંચડદાહ માંડણુને જબર-
દસ્તીથી ગુન્હેગાર ઠરાવી ફાંડની શીક્ષામાં પોતાની મનઃમતી મોંધીને
મેળવી લઈ માંડણુબાઈને પાણેયું પટ્ટાવી દેશનીકાલ કરે છે.

પ્રવેશ ૫ મી--જુનાગઢ પાસેનું જંગલ.

દેવી મીચુલ તથા નાગાજલ પોતાની માતાના અસ્થીને લઈ કાશીએ જવા નીકળ્યા છે તે આ સ્થળે જળાશય હોવાથી ટીમણ કરવા રોકાય છે વળાવીમાતું ટીમળ બાદ માંડલીકનું એક બીખારીને પણ સ્વરમાવે તેવી દુખદ દુર્દશામાં દેવી નાગલે આપેલા શાપનું સ્મરણ કરતાં નીકળવું હૃદયભેદક પશ્ચાતાપ બાદ વળાવીયા પાસેથી બીખ માગી પેટના પોષણ અર્થે રોટલાનો કટકો મેળવે છે, બાદ માંડણનું આવવું માંડલીકે ઓળખી તેને પોતાની દુઃખદ સ્તીતીનો આથીદાર થવા માટે કહેવું મતલખી નોકરોની પીઠાન માંડણના નફ્ટ નિર્લજ અને નિમકહરામી ભરેલા સ્વદેહ સાંભળી માંડલીકે ઉશ્કેરાઈ તેનું ખુન કરવું ખુન અવાજ પર દેવી મીચુલ તથા નાગાજલનું આવવું માંડલીકને ઓળખી શાન્તવન આપવું બાદ સુસ્તાન મહમ્મુદનું આવવું માંડલીકને રાજકોહ માટે કેદ કરવો મીચુલની આજીજીથી ન્યાયી અને દયાળુ સુસ્તાને માશી આપવી પરંતુ પોતે હવે જીવવા નથી માગતો એમ કહી માંડલીકે આપઘાત કરવાની કોશીશ કરવી દેવી નાગલનું પ્રગટ થવું અને બવિષ્યમાતું વિરતીમણનામાં ગણાઈ નામના મેળવીશ અને અંતે તારા માટે આ સ્થાન છે એમ કહી શાન્તવન કરવું.

સીન ટ્રાન્સફર—સ્વર્ગનો દેખાવ.

ડો.પ.

રા' માંડલીક

_____ : 0 : _____

स्तुति.

સ્વામી શ્રી ગૌરિનંદન જગ વંદન
મંગલમય નાથ તવ શુભ સ્મરણ
દેવ દેવ મંગલકર જગ ત્રાતા
દેને દીન બાલને શરણ સુખ કરણ સ્વામી

માન્યો—

દિવ્યદેશ અમ ઉજવળ કરવા
 ક્યારે ઉગરો દિવ્ય પ્રભાત દિવ્ય પ્રભાત
 અંધકારના વાદળ ભેદી
 યદુકુળમણિ દીનમણીના મુણશું ક્યારે નાદ
 અંશી નાદ
 દેશ દેશની મધુરી મૈયા દિવ્ય અમારી ભરત ભૂમી
 સુર મુનિવર યુગ યુગ પોષાયા
 જેનાં અરણ્ય સરોજ યૂમિ એવી અમ જનની
 જગ વિખ્યાત ભારત માત-દિવ્ય

મીણલ-સખીઓ—

ભાવ મરી પડેની ચાલો ચાલો ભગવતીના પારે
 પૂજન કરીએ નિર્મળ મનથી ભવ સિંધુ તારેં ભાવ
 કુમ કુમ કેશર ચંદને કળ્યાણી પૂજાય
 આંગણુ સિદ્ધિ સ્વર્ગની સંસારે પથરાય.
 બ્રહ્માણી રૂદ્રાણી માત અમારી
 વેદો વખાણે મા શક્તિ તમારી-હા.....રે.....ભાવ

નાગણુ-મીણલ—

૨

ધનજીભાગ્ય મારે આંગણુ આવ્યા
 સોરઠના શીરતાજ
 વધાવો રાજ કુમ કુમ થાળ ભરીને આજ
 અંદ્ર સુરજ સમ તપો અવિચળ
 જમમાં તારૂં તાજ
 અન્નહાતા તારી જુગ જુગ કીર્તિ
 પ્રસરે મહારાજ—વધાવો.

નાગલ—સોરઠ તણા સુખા અમારે આંગણે આવ્યા
 સુરજ ઉગ્યા સોના તણા અમ અંતરે ભાવ્યા
 ગિરનારના આધાર મારા ધામ દિપાવ્યાં - આં

મીણલ—

૩

કરીએ ના વિશ્વાસ કાયા માયાનો કઢી
 મૃગજળ કેરા મોહ શા લાગ્યા તને માંડલીક

ચીરંજીવી નથી તારી અમર નથી કાચારે
 ઘડી એ ઘડી માટે શું બગાડે મતી
 બગાડે મતી તું શાને બુનાગડ પતી--ઘડી.
 રૂપ રંગે શું લોભાણે ભરમે કરતાં બૂલ
 રૂપે રૂડાં રળીમામણાં પણ એ શીમળાનાં પુલ.

મોંઘી--

૪

હાય હુંતો હારી જરવાળા ગમારથી
 બૂંડા ભરથારથી આવા સંસારથી.....હાય.
 સોનું બાણીને મેંતો સંગ કર્યો તોર
 કર્મે કથીર મળ્યું સળગું છું ત્યારથી.....હારી.
 પહેલાં હું બણતી કે બતે દી ઠારશે
 આતો એવા ને એવા રહ્યા શંખભારથી.....હારી.

માંડણુ-મોંઘી--

૫

બોલો બોલો પ્રીતમજી બોલો પ્રીતમજી
 પાછા મને શું સતાવશે
 પ્રીતે રીતે મને ને રીઝાવશે
 “એમ.....હા.
 મને હીરા મોતીથી મઢાવશે
 “હા બાઈ હા”
 ને ને ખોટાં જઢાના ના બતાવશે..... ..બોલો.
 કારભારણ કામણુગારી હું

કારભારી કામજુગારો હું
 બરે સલામ લોક હબરો
 સોનાના અસ્તરા બનાવી મુંડું આપું મામ
 નાતીલા પણ કપુલ કરે ખાસ્તી બરેલું કામ
 ને ને હરખે હડકાયા થઈ ના જશો.....બોલો.

બેગમ-સાહેલીઓ-- ૬

રસબીની મૃદુલ સુકોમળ બાળ
 મંદીર મદન તણાં આવે
 રૂડાં હંસ બૂવન શોભાવે એ હંસી સરોવર આવે
 કુસુમ કુસુમ મધુ મધુરાં બરવા કળી કળી ફેરવવા
 મદનરાજને હાલે વધાવા રતી રંગે મન લાવે આવે
 હંસી સરોવર આવે.

બેગમ-સાહેલીઓ— ૭

અલી ગાલો ગુલાબ તુલ્ય તારા સંભાળ જરી બાળા
 ભોગી મધુક જે લોભાશે
 ચુંબન આર્દ્ર વશે પાસે

“એમ.....હા”

રસિકાની લૂંટાશે પુલમાળા સંભાળ જરી બાળા
 જાઓ જહેની મને ના સતાવશે
 સ્મીત પુષ્પે હાલમને વધાવશે.
 થા કંઠ આ બૂપજુ થા

જા જાણી જાણી તને જા

ડંખ દેશે જાલે એ રસાળા સંભાળ જરી ગાળા

આદશાહ-બેગમ-સાહેલીઓ—૮

આવો સાહેલી આવો કુસુમાયુધ લાવો

રસરંગથી આનંદથી ઉછરંગથી

આ મન ઉપવનના રસીક ભ્રમરને શીક્ષા આપવા

પુલોના બંધન લાવો અંજે અંજે બંધાવો

પુષ્પોના શર વરસાવો

અલબેલાને અકળાવો.

પ્રેમદા પ્રેમી જીવન પ્રાણ

આ બંધનની મીઠી દહાણ

મુખની ઘડી સાહેલડી

આ કુસુમ હંડના મીઠ પ્રહારે શીક્ષા આપવા

મીંઘી-હજમડીઓ—

૯

મદદેલી ખડેન મીંઘી મહમાતી તારી ચાલ

અલબેલ પણ મીંઘેરા લટકાળા લાલ

શુભાળી ગાલ તારા ને નયનના ઈશારા

જીવે જો કોઈ સામે તો તરત મોક્ષ પામે.

પાછા ન જન્મ પામે રોકાઈ રહે સ્વધામે.

વાહ જામી મળની શી જોડી કમાલ

બની જોડી કમાલ (૩)

માંઠણ-મેંઘી—

૧૦

રંગ જીના રસરાજ માસરયામ
 ખૂબ ખોલો નક્કાર કરો શત્રુનો સંહાર
 સૈનીકોના સરદાર ધરોહામ—રંગ
 એતો યુદ્ધનું છે કામ
 નહોએ બાપનું એ ગામ
 સ્વામી ખોલો શું આમ મારા અંતર આરામ
 કારભારીના હમામનું ધાસ્તી બરેહું કામ

અંક ૨ જો.

દરબારી—

૧૧

આનંદ આનંદ આજ આજો
 નૃપવરની યશ કીર્તિ
 નીતિ ન્યાયે નીરાહીન
 જગમાં અવિચળ થાઓ
 વિજય વધાઈ રહો જગ છાઈ
 અમલ વિમલ આ અમપર
 અચળ હૃતપતિ તવ રહો
 તપો તેજ સુખી થાઓ.

રાણી—

૧૨

હઉં દોષકોને હાં સમયની જ્યાં બલિહારી
 સમયની જ્યાં બલિહારી મનુષ્યની ત્યાં છે લાચારી

હતો. અમ દેશ આતે જ્યાં પ્રભુ અવતાર પશુ લેતા
અરે આ દેશ એમો એ સમયની હેગતી ન્યારી
અમારા દેશનાં ચેજન અમારા તેજને ગૌરવ
અઠાળે હાય કરમાયાં હજીએ શી થનારી છે.

શાળી—

૧૩

વાત જરી વાંચી જુઓ ને ઈતિહાસમાં
પુવાર થશે પરનારના વિલાસમાં.....વાત.
સીતા સંતાપી રામ રાવણ રોજાણો
દ્રૌપદી દુભાવી દુર્યોધન દબાણો
કીચક મહા પાપી સૈંધવી સંતાપી
ગયો હોમાઈ કાળની હુતાશમાં.....વાત.
સાખી.

પરનારીની પ્રીતડી વિષમ વિષની ખાંણ
ઝર રંગે રંગ વ્યાપશે પ્રીતમ ખોશે પ્રાણ
સ્વામીન પશ્તાશે ખત્તા ખુખ ખાશે
રૌરવ નક' જશે વાત વંઠશે તમારી વિલાસમાં
હાંરે અંત આવશે જમતથી કઠવાસમાં

નાયકા—

૧૪

ખુને જીગરકો પીતી હું જસગમમેં તેરે ચાર
શહેરે ચમનસેં ફીરતી હું જસગમમેં તેરે ચાર
મય ચુપકે ચુપકે રાતી મુંઆંસુઓસેં ધોતી

વોકહાં ગયો મેરો મોતી ખીના ના સોતી

બસ ગમમેં તેરયાર—ખુને

દીલ ઉસી કું દીજીએ દીલદાર યારહો

કયા હીંદુ કયા મુસલમાં કઠરહાન યારહો.

મેરી નજર નો તુમસેં લડ ગઇ મેંય પલંગસે નીચે

પડ ગઇ વો કહાં ગયે મેરે પ્યારે

મેંય અગિ નેસી જલગઇ બસ ગમમેં તેરયાર—ખુને

ચાંધી-માંડણ—

૧૫

કરમે પુટેલા ઠરવાનું છે ના એકે ડામરે

મનડાના મેલા લાલચમાં ભુલ્યા સર્વે જાનરે

રહેવાના ખોયાં સર્વે જામરે

રખડયા રણવગડે અરે ઈજ્જત થઈ લીલામ

નસીબ દેવી તાહુકે છે ધારતી ભરેલું કામ

રખડાવી સાથે રૂડી નારરે (૨)

આખર હુજામના હુજામરે (૩)

સખીઓ—

૧૬

વીજ ચમકેરે મેઘ ગાળે ધનધેર

બીંને આછી આછી સાલુડાની ડોર

રે રાજ બહેલા આવોરે

મેરે ટહુકેરે માઝમ રાતના ટહુકે છે પેલા મેર

અમારાં હૈયાં ચડાવે ચકડોળ.....રે—

ભર જોખનમાં એકલી બાળાબાળે વેપ
 હૈયા સુના વ્હાલમા મુકી ગયા શું વિદેશ
 વિજલડીરે હબી જો રહે તો વ્હાલમને કહાવું
 એક વાતલડી જો.

સજની સહુષાને એટલુંજ કહે જે કે
 તમ માટે માળી મેંતો બતલડી જો.

અંપક—

૧૭

સુવાસની મીઠી મજા લેવા અલી લલચાય
 કેતકી પાંખડી ખોલજે મધુકર શુંજન રહાય
 ગુલજર ગુલાબયાં આ અહીં મન્દ મન્દ ઠાલે
 જીલતા તરૂની ડાળે મેના મધુર ખોલે
 શાપંખી હળી મળીને બેઠાં
 વળી વાત પરસ્પર કે કહેતાં
 એના ગાન તાન લાગે મીઠાં
 કળીઓ હૃદયની ખોલે—ગુલજર.

કેતકી-સખીઓ—

૧૮

ચાલ સખી ચાલ ચાલ ને ઉતાવળી
 આમ અલી શાને બને તું બે બાકળી
 અધીરીને બાકળી અધીરીને આકળી
 કહે તુજને શું ધાય
 હુંથી કાંઈ ના કળાય
 દીસે શાને કરમાતી અંપાકળી

ચંપક—શું એ ચંપકળી.....હા ચંપકળી--(આલ.)

હાલ—ચોંધી

૧૯

ઝોરી ખીરથી આવો જરા આંખ તો મીઠાવો.
હું તો તન મન ધન નારી જાઉં તુજપર કુરબાન
અરે જાઓ હાલ જાઓ આમ શાને સરમાઓ.
ચાહજાદી કરો ચાહી હું હું આશક દીલજાન
પ્યારીને પ્રીતે મનાવો પહેલાં જરા પ્યારીને પ્રીતે મનાવો.
રંગે રીઝાવો.

ઝાંઝરને ઝુમણે મઠાવો.

શામળીયા ઝાંઝરને ઝુમણે મઠાવો.

જાઓહ જાઓ.....આવોહ આવો.....ના

“ભમરનો મારમારી ખાયલ તેં કરી નાંખ્યો”

“અકકલ ન વેચ્યો હાલ રાજોહ હવે રાજો”

“તારા સમ તેં સલુણી પાણી પાણી કરી નાંખ્યો”

જાનડીઓ—

૨૦

કંકુ છાંટી કંકોતરી મોકલો.

માંડી લખજો પરણે છે નવાળ

માણેક રતંભ રાખીઓ.

રાજ્ય ભકતો લેટો લઇને આવશે

હીરા માણેક મોતી અપાર—માણેક

ઘેટી આપીને ઘેરી પામશું

ઝોઢી ચોક્કાળશો જનાળ

સચીવલ સાંભળો.

જેઠ લેજે બાબત થઈ આમ છે

હાલ કરતાં ધાસ્તી બચું કામ

જોડાળો બારે થયો.

અંક ૩ જો.

અનિહારીઓ—

૨૧

અલરે ગાગાર અલરે ગાગર જુમનાલ બધજો

જુમનાલ રળીયામણારે ગાગર ધૂમે—અલરે.

સામુ સસરા તો મારા દિવસે ન દેખે

જેઠ જેઠાણી કાણુ લેખે ગાગર ધુમે—

પરણ્યો મારો તો પીટ્યો ઉંબનો છે ઝોદી

લુલી નણુંદને પચે મેંદી ગાગર ધુમે

પાઠારી છેલ કાઈ કુંબર કનેયો

વારી બાઉં બંસીનો બજઈઓ ગાગર ધુમે—

હાલ—ચોંધી—માંઠણુ }

૨૨

કુંવરી—દિવાન }

અરે વાહ કાંધકદાલ અ.જે બારે કરી (૩)

આવું શોસેનામાં તમને.

અરેજ મુરખપાલ માને વહાલી કહી (૩)

આવું બાળ્યનાસા જગમાં

અરે જા.....હવે રાખ

બાપુએ રમખાણ જગાવ્યું

આવું માણું કયાંઈન બાળ્યું

બનતા નવઢી નાર જુઓ દેઢાર

છેના સાર રકઝકમાં

વાહવાહ માણ.....જીત્યામાણ

દુરથાપાણ.....બન્નેરાણ

વાહહાણ.....વાહહાણ.

કંચનીઓ—

૨૩

હઠ છોડ સખી ચલ સંગ મેરે તોહે વૃજમે કાન બુલાવત હેય
નહીં તુમ બીન વાકો ચયન પરત નહીં ખાન પાન કચ્છુ
ભાવત હેય

મોરમુગટ નહીં પહેનત હય નહીં અંગ સુગંધ લગાવત હેય
નહીં ધેન ચરાવન જત સખી વોહે બંસી નાહ ન ભાવત હેય
કયું એસો હીયો તેરા કઠીન બયો તોહે લાજ ચરમ
નહીં આવત હોય

બકો ભેગીજન ધ્યાન ધરત પ્રહ્લદિક પાર ન પાવત હેય
તોરી પ્રીતધેં બુલખયો પ્રભુતા તકસીર વો માફ કરાવત હેય
એક ખાત ન જુંઠ કહું સજનિ અમકયા ઇતના તરસાવત હેય
પિયા માધોસેં એગે મીલો ખ્યાલી વોતો તેરાહી નાજ
ઉઠાવત હેય.

અં ૫૪—

૨૪

જો મરણ એ જીવંતની છે અને છેલ્લી કથા
 તો પરાર્થે અર્પવામાં આ જીવનના મોહ શા
 ખીલી ખરી કરમાય છે પુણ્યો મુકે પણ વાસના
 અમર નરતો તે ખરા જે અમર કરતા વાસના
 મારા તમે પરમાત્મા હું છું તમારો આત્મા
 પરમાત્મને શરણે જતાં કૃત કૃત્ય થાતો આત્મા.

મોંઘી-હાજી—

૨૫

પ્યારા પ્રિયતમ રસરાજ અમને આજ રીઝાવો
 હટકાળી લલના કાજ સો શણગાર મંગાવો
 સાચી સાડી ચોળી લાવો પાટણના પટકુળ મંગાવો
 હીરા મોતી ટાંકી પટકુળે પાડી ભાત કરખી કેર મુકાવો
 લાડ લડાવું તમને શાણી જે માગો તે આપું આણી
 હોંશે સ્વામી મારા મનડાના પુરો કોડ

મોંઘી હાઉસ બંધાવો.

સમાપ્ત.

જાહેર ખખર.

નીચે લખેલાં પુસ્તકો શ્રી આય' નૈતિક નાટક સમાજ મુકામ જ્યાં હોય ત્યાંથી મળશે. માટે જ્યો. સાહેબને જોડતાં તેઓએ રોકડી કીંમતે મંગાવી લેવાં. વી. પી. થી મોકલવા આવશે નહીં. કીંમત

ચોપડીનાં નામ

રૂ. આ.

૧ આય' નૈતિક નાટકનાં મામતો	૦-૨-
૨ અમર ચોગીંદ્ર	૧-૨-
૩ બાદશાહી પીસ'	૦-૨-
૪ પ્રતાપી પ્રમિલા (ભાષણ સહિત)	૦-૮-
૫ ચિતોડનો કરણ	૦-૮-
૬ કામલતા	૦-૮-
૭ સમવાહી હરિશ્ચંદ્ર	૦-૮-
૮ વસુધેવ કાને બેધારી તલવાર (આવૃત્તી ૩ જી)...	૦-૩-
૯ અભિનિવિષ્ણુમિત્ર (આવૃત્તી ૪ થી)...	૦-૨-
૧૦ સરોજની (" ૪ થી)...	૦-૪-
૧૧ પરશુરામ (" ૮ થી)...	૦-૧-
૧૨ ઇન્દ્રાણી (" ૭ થી)...	૦-૫-
૧૩ સુરસવતી ચંદ્ર (" ૧૦ થી)...	૦-
૧૪ સતી તોરણ (" ૬ થી)...	૦-
૧૫ હુવર ન પુત્રીક (" ૫ થી)...	૦-
૧૬ સતી પદ્માવતી (યાને જયદેવ) (આ. ૨ જી)	૦-૧-
૧૭ સુવ' કુમારી (આ. ૭ થી)...	૦-૮-
૧૮ સ્વદેશ મેલા (આવૃત્તિ ૬ થી)	૦-૮-
૧૯ 'તો' માંડવીક (આવૃત્તિ ૦ જી)	૦-

નકુભાઈ કાકુભાઈ શાહ.

માલે—શ્રી આય' નૈતિક નાટક સમાજ

